

Recesijos drakonas kvėpuoja KINAMS Į NUGARAS

Per pastaruosius kelerius metus Kinijos ekonomika pasaulio dėmesio centre buvo atsidūrusi ne kartą. Ekspertų prognozės kuo toliau, tuo labiau kelia nerimą.

Veršlūs iš prigimties

Dauguma šiandien viso pasaulio vartojamų prekių gaminama Kinijoje. Ne paslaptis, kad šios šalies žmonės labai darbštūs ir apskrūs. Kai kas netgi teigia, kad veršlumas kinams įgimtas. Juk Kinija – viena seniausių civilizacijų, o jos ekonomika ne vieną šimtmetį buvo laikoma didžiausia ir pažangiausia visame pasaulyje. Kinijos istorijoje išskiriami trys klestėjimo laikotarpiai, kartais skambiai vadinami šalies aukso amžiais. Tai Hanų, Tangų ir Songų bei Mingų dinastijų periodai. Jau 206 m. pr. Kr.–190 m. po Kr. šaliai vadovaujant Hanų dinastijos imperatoriams prasidėjo aktyvi prekyba su užsienio valstybėmis, atsirado šilko kelias – juo gabentas ne tik prabangūs audinys, bet ir arbata, porcelianas, auksas, sidabras ir kitos vertingos prekės. Tuo metu šalyje jau gyveno apie 58 mln. žmonių, tad ji buvo viena galingiausių ir tankiausiai apgyvendintų valstybių pasaulyje, lenkusi net tuometinę galiūnę Romos imperiją. Šiuo periodu Kinijoje jau ėmė kurtis stambių verslų. Prie to prisidėjo ir technologinės naujovės: išrastas karutis, popierius, seismografas ir t. t. Valdant Hanų dinastijai didelę reikšmę įgijo Konfucijaus filosofija ir daosizmas bei jo vertybės (nuolankumas ir religinis pamaldumas). Deja, ekonomiką smarkiai suluošino šalį apėmęs

sukilimas ir ši neatsigavo tol, kol į valdžią atėjo Tangų, po jų Songų dinastijų atstovai. Stiprūs Tangų dinastijos (618–907 m.) valdovai, tarp jų – ir vienintelė moteris imperatorė per visą Kinijos istoriją, valdė šalį itin išmintingai. Ekonomika augo, kartu su ja plėtėsi Kinijos imperija. Songų dinastijos (960–1279 m.) valdovų pastangomis Kinijoje prasidėjo ekonominė revoliucija. Istorikai ją vadina antruoju šalies aukso amžiumi. Paskatinta technologinės pažangos, šalis įsivedė popierinius pinigus, darbas tapo apmokamas, verslas ir toliau klestėjo. Ekonominį augimą pertraukė Yuanų dinastijos (1279–1368 m.) valdovų iškilimas. Gyventojai naujųjų valdovų labai nemėgo. Nepasitenkinimą dar pakūrsčius

Kinijos ekonomika pastaruosius kelis dešimtmečius augo taip sparčiai, kad nebūtų klaida šį laikotarpį vadinti ketvirtuoju šalies aukso amžiumi.

dažniems badmečiams ir sausras kilo socialinių neramumų ir prie šalies vairo stjo Mingų, priešpaskutinės dinastijos (1368–1662 m.), imperatoriai. Jiems valdant Kinija išgyveno trečiąjį aukso amžių. Labai suklestėjo jūriniai prekybos keliai. Šiuo periodu libe-

ralizuota prekyba, toliau vystytos technologijos, o nepertraukiamą ekonomikos augimą užtikrino į vartojimą orientuota produkcija. Ne veltui Songų ir Mingų dinastijos kai kurių istorikų laikomos kapitalizmo šaknimis, mat turėjo rimtą potencialą išsivystyti į kapitalistines visuomenes. Mingų

privatizuotos. Valdant paskutinei, Čingų, dinastijai, Kinijos vystymasis sulėtėjo, smarkiai atsiliko nuo Vakarų valstybių. Teigiama, kad šios dinastijos valdymo pabaigoje šalies ekonomika sudarė jau tik 9 % pasaulio BVP.

Ketvirtasis aukso amžius?

Kinijos ekonomika pastaruosius kelis dešimtmečius augo taip sparčiai, kad nebūtų klaida šį laikotarpį vadinti ketvirtuoju šalies aukso amžiumi. Per šį laiką kadaise buvusi agrarinė Kinijos politika tapo pramonine. Didėjo ne tik produktyvumas, bet ir darbo užmokestis, visa tai leido Kinijai žaibišku greičiu tapti ne tik pasaulio gamybos centru, bet ir antra pagal dydį eksportuotoja pasaulyje. Teigiama, kad kai 1978 m. Kinijoje pradėta ekonominė gerovė lėmė karinės galios praradimą. Pamažu ėmė silpnėti šalies centrinės valdžios pozicijos. Valstybinės gamybos įmonės buvo

lyje. Po 35 m. Kinija atsidūrė antroje vietoje, o BVP jau siekė net 9,2 trln. dolerių (apie 8,61 trln. eurų).

Teigiama, kad Kinija su 2008 m. visą pasaulį sukrėtusia ekonomine krize susidorojo geriau nei dauguma kitų šalių. Dar 2008 m. lapkritį Valstybės taryba, siekdama apsugoti šalį nuo pačių blogiausių finansinės krizės padarinių, skyrė net 585 mlrd. dolerių (apie 548 mlrd. eurų) skatinamąjį paketą. Ši programa daugiausia per masinius investicinius projektus paskatino ekonomikos augimą. Taigi krizei pasitraukus Kinija galėjo didžiulis išlaikiusi gana geras finansines pozicijas: kasmet daugiau nei 9 % augo BVP, išliko maža infliacija ir tvirta fiskalinė drausmė.

Drebina pasaulio ekonomiką

Pastaruosius 30 m. beveik nekontinamas pinigų srautas maitino Kinijos ekonomiką ir kitas besivystančias nuo jos priklausomas rinkas. Jis pakėlė šių šalių ekonomiką, leido šimtams milijonų žmonių išbristi iš skurdo ir padėjo klestėti verslui visame pasaulyje. Tačiau ši banga, deja, ėmė slūgti. Šių metų spalį paskelbta, kad šalies ekonomika III ketvirtį išaugo 6,9 %. „Reuters“ duomenimis, tai menkiausias augimas nuo pasaulinės finansinės krizės. Tokie duomenys atšaldė investuotojų entuziazmą ir sustiprino

spaudimą Pekinui imtis reikiamų priemonių. Beje, paskelbus juos nemažai ekonomistų suksubo perspėti, kad tokie oficialūs Kinijos vyriausybės nurodomi skaičiai turėtų būti vertinami itin atsargiai. Štai, pvz., ekonomikos prognozavimo įmonė „Capital Economics“ apskaičiavo, kad BVP 2015 m. I pusmetį išaugo ne 7 %, o tik apie 4,5 %. Tad yra ekspertų, tikinančių, kad šaliai netolimoje ateityje gresia recesija, t. y. situacija, kai ne mažiau kaip du ketvirčius fiksuojamas neigiamas BVP augimas. Tai lemtų ekonomikos susitraukimą. Spėjimus, kad vyriausybė nelinkusi atskleisti tikrų skaičių, neva patvirtina ir tai, kad vos paskelbus III ketvirčio duomenis Kinijos centrinis bankas vėl sumažino palūkanų normas. „The Economist“ duomenimis, palūkanų normos šalyje šiemet sumažintos net 6 kartus. Tiesa, ne visi ekspertai linkę dramatiizuoti situaciją. Anot amerikiečių verslininko Jamie'io Dimono, Kinijos BVP net 10 m. kasmet didėjo maždaug po 10 %, o tai – precedento neturintis atvejis per visą žmonijos istoriją. Natūralu, kad tokiame kelyje, kuriuo žygiuoja Kinija, susiduriama su kliūtimis. Be to, pasak J. Dimono, Kinijos maždaug 10 trln. dolerių (apie 9,36 trln. eurų) metiniam BVP padidėjus vos 4 %, susidaro papildomi 400 mlrd. dolerių (apie 375 mlrd. eurų).

Įdomu

- Kinijos Liaudies Respublika – ketvirta pagal teritoriją ir daugiausia gyventojų turinti valstybė pasaulyje. 2014 m. duomenimis, joje gyveno 1,368 mlrd. žmonių.
- Kinijoje, kaip ir Vakarų Azijoje, Indijoje bei Afrikoje, dauguma žmonių pastaruosius 10 000 m. ūkininkavo. Šiaurinėje šalies dalyje daugiausia auginta kviečių, o pietinėje – ryžių.
- Senovėje vienas svarbiausių kinų verslų buvo kalnakasyba. Pvz., dar Hanų dinastijos laikais pradėta kasti ir pardavinėti druską.
- 2014 m. Kinijos BVP siekė 10,356 trln. dolerių (apie 9,69 trln. eurų).
- Skaičiuojama, kad Kinijos ekonomika pastarąjį dešimtmetį augo 7 kartus greičiau nei JAV.
- Sparčiai augantis šalies BVP ištraukė maždaug 500 mln. šalies gyventojų iš skurdo. Vis dėlto, Pasaulio banko duomenimis, 2012 m. pabaigoje maždaug 99 mln. kinų vis dar gyveno žemiau skurdo ribos.
- Teigiama, kad Kinijos pramonėje sunaudojama daugiau nei pusė pasaulio aliuminio, apie 40 % cinko, nikelio, vario ir švino. Nenuostabu, kad šalims, kurios užsidirba tiekdamas šių ir kitų žaliavų, Kinijos ekonomikos smukimas – tikra tragedija.
- Tarptautinio valiutos fondo duomenimis, 2014 m. JAV per 140 m. pirmą kartą nebegali būti vadinama didžiausia pasaulio ekonomika. Dabar tai Kinija. Teigiama, kad bendra pastarosios ekonomikos vertė 2014 m. gruodį siekė 17,6 trln. dolerių (apie 16,47 trln. eurų), o JAV – 17,4 trln. dolerių (apie 16,26 trln. eurų).
- Teigiama, kad kai kurie turtingi baudžiamojon atsakomybėn patraukti kinai neretai pasisamdo dublerių, kurie už juos atlieka bausmes kalėjimuose.
- 2011 m. septyniolikmetis kinas pardavė savo inkstą, nes, kaip pats tvirtino, labai norėjo nusipirkti „iPad“ planšetinį kompiuterį.
- Manoma, kad iki 2025 m. Kinijoje bus net 10 Niujorko dydžio miestų.
- Kai kas teigia, kad šalyje yra tiek neapgyvendintų namų, kad bendras jų grindų plotas būtų maždaug lygus Ispanijos sostinės Madrido plotui. Šalyje netgi yra visiškai tuščių naujos statybos miestų. Nors vieni tikina, kad tai – vaiduokliški miestai, kiti atkerta, kad miestai vis dar statomi, o niekas juk nenori gyventi statybų aikštelėje.
- Maždaug 85 % dirbtinių eglių ir apie 80 % žaislų pagaminama Kinijoje.

Dėl lėtėjančios Kinijos ekonomikos turėtų nerimauti visas pasaulis

Prof. Ann Lee, ekonomistė, Kinijos ekonominių santykių specialistė

Kas atsitiko pasaulio gamybos centru ne vienerius metus vadintos šalies ekonomikai? Kodėl ji lėčiau auga?

Kinijos ekonomika lėtėja jau mažiausiai porą metų. Dar 2012 m. šalies vyriausybė paskelbė, kad siekdama užtikrinti kokybiškesnį ir tvaresnį augimą ryžtasi aukoti vis didėjantį BVP. Spartus šalies ekonomikos augimas iš karto po 2008 m. finansinės krizės buvo lemiamas vien vyriausybės paskatintų investicijų ir dabar valdžia siekia, kad varomąja šalies ekonomikos jėga taptų vartotojai. Įdomu, kad Kinijos vartojimo rodikliai išaugo dvizenkliais skai-

čiais, tačiau to greičiausiai vis dar negana norint kompensuoti eksporto į Vakarus sulėtėjimą ir sumažinti greitai augančias investicines išlaidas, ypač nekilnojamojo turto sektoriuje.

Kaip situacija Kinijoje veikia pasaulinę ekonomiką?

Į Kiniją eksportuojama mažiau žaliavų, o tai neigiamai veikia šalį, priklausomas nuo eksporto ir anksčiau galėjusias užsidirbti iš didesnės paklausos Kinijoje, tokias kaip Australija, Brazilija ir daugybė Afrikos valstybių. Tiesa, pastebėta, kad tokių šalių kaip JAV, eksportuojančių technologijas ir paslaugas, kurių kinų vartotojai nori (pvz., „iPhone“ telefonus, programinę įrangą ir aksesuarus), eksportas į Kiniją auga. Neturtingose šalyse yra daug daugiau žmonių negu gerai apsirūpinusiose, todėl Kinijos perėjimas prie paslaugo-

mis ir vartojimu varomos ekonomikos pažeidė daugybę besivystančių valstybių. Mat nėra jokios kitos šalies, kurioje jų eksportuojamos žaliavos būtų tokios paklausios, kokios buvo Kinijoje. Būtent dėl šios priežasties Kinijos vyriausybės iniciatyva pasauliui pasiūlytas vadinamojo naujojo šilko kelio projektas ir įkurtas Azijos infrastruktūros investicijų bankas (angl. *Asian Infrastructure Investment Bank*). Tikimasi sukurti didesnį įvairių prekių paklausą ir padėti eksportu grindžiamoms ekonomikoms.

Kokios šalies ekonominės situacijos prognozės? Su kokiais iššūkiais Kinija gali susidurti netolimoje ateityje? Ir kas laukia pasaulio, jei valdantieji nesugebės susidoroti su šiais iššūkiais?

Prognozuojama, kad Kinijos ekonomikos metinis augimas bus mažesnis nei 7 %. Ateityje šalis susidurs su daugybe pavojų:

- pasaulinei ekonomikai ir toliau lėtėjant nukentės pačios Kinijos eksportas;
- politinė įtampa su kaimynais gali peraugti į karinį konfliktą Pietų Kinijos jūroje ir nutraukti komercinius ryšius su ASEAN (Pietryčių Azijos valstybių asociacija – *aut. past.*);
- vyriausybės pareigūnai gali nesugebėti vykdyti reikiamų reformų;
- jei situacija šalies akcijų arba obligacijų rinkose ir toliau išliks nepastovi, gali pritrūkti pasitikėjimo Kinijos finansine sistema.

Jei Kinijos ekonomika ir toliau lėtės, pasekmės pasaulinei ekonomikai gali svyruoti nuo šiek tiek lėtesnio augimo iki didelės recesijos. Tai priklausys nuo to, kaip smarkiai Kinijos ekonomika sulėtės, kurie sektoriai bus paveikti labiausiai ir kaip greitai šalies valdžia imsis veiksmų padėčiai taisyti.